

MİLLÎ KÜTÜPHANELERİMİZİN BÜYÜK EKSİKLİKLERİNDEN BİRİ*

Dr. Orhan F. KÖPRÜLÜ

Cumhûriyetin ilânından bu yana gerek kütüphanelerimize, gerek bu kütüphaneleri koruyacak ve geliştirecek olan kütüphanecilerimize karşı gittikçe büyüyen bir alâka gösterildiği bir gerçektir. Bir taraftan dedelerimizden kalmış eski kütüphaneler günümüzün fennî imkânlarıyla, donatılmaya çalışılırken, diğer taraftan kütüphaneciliğin saygı duyulan bir meslek haline getirildiğini memnuniyetle görüyoruz. Ankara'daki Milli Kütüphane ile İstanbul'daki Üniversite, Süleymaniye, Beyazıt Umumi ve Belediye kütüphanelerini ve buralarda müdür veya idareci olarak çalışan mütehasşislerimizi bu arada hatırlamak yerinde olur.

Son yıllarda zengin iş adamlarımızın da büyük kütüphaneler kurmak suretiyle bu çalışmalara yardımcı olduklarını büyük bir memnuniyetle müşahade etmekteyiz. Bundan birkaç sene önce Seyfettin Özege Erzurum'da, Sabancı vakfı Adana'da, birkaç ay kadar önce de Vehbi Koç İstanbul'da 20 milyon liradan fazla bir para sarfetmek suretiyle Teknik Üniversite yakınında iki büyük kütüphaneyi hizmete açmışlardır.

Burada hemen belirtmek isteriz ki, kütüphane binası yapmak ayrı şeydir bu binaları gerekli ve kıymetli kitaplarla doldurmak da başka bir şey. Meselâ İstanbul Üniversitesi'ne bağlı olarak 1924'te kurulmuş olan Türkiyat Enstitüsü'nün bugün sayısı 20 bini aşan oldukça zengin bir ihtisas kütüphanesi vardır. Ama yeni kitap satın alabilmek için çok az bir tahsisatı olduğu, ayrıca bu iş ayrı bir bilgi ve büyük bir gayreti gerektirdiği için, bugün burada ünlü Der İslam mecmuasının veya kıymetli bir şarkiyat mecmuası olan Oriens'in bile tanı bir koleksiyonunu bulamazsınız. Durum Üniversite Merkez kütüphanesi ile fakülte kütüphaneleri için de bundan pek farklı değildir. Meselâ, bugün sadece ismi bilinen Edirne Sarayı'nın çeşitli kanunlarını gayet güzel bir şekilde gösteren ve bundan 150 sene kadar önce yayınlanmış bulunan güzel bir albüm¹ bildiğime göre yalnız İstanbul'daki Belediye kütüphanesi ile merhum babamın, şimdi Yapı ve Kredi Bankası'na devredilmiş olan hususî kütüphanesinde mevcuttur.

(1) G. Sayger - A. Desarnod, Album d'un voyage en Turquie, fait par ordre de S M l'empereur Nicolas Ier en 1829 et 1830.

Muhtelif vesilelerle yazdığım makalelerde belirtmeğe çalıştığım üzere, memleketimizin tarihi, edebiyatı, folkloru, musikisi, iktisadiyatı v.s. meseleleri hususunda yüzyıllardır Avrupa, Amerika ve Rusya'da tahminlerimizin çok üstünde büyük neşriyat yapılmış, fakat yayımlanan eserlerin ve periodiklerinin pek mühim bir kısmı bu işin mütehasıslarınca bile meçhul kalmıştır. Son yıllarda bu çeşit eserlerin ve mecmuaların sayısı büyük bir süratle arttığı gibi, kitap fiyatları da inanılmaz bir seviyeyi bulduğu için yeni neşriyatın büyük bir kısmı memleketimizdeki ilim adamlarımız için kapalı bir kutu halinde kalmaktadır. Bu zorluklara ilâveten, bu cins kitaplar, bir zaman gibi onbinlerce basılmadığı cihetle oldukça kısa denilebilecek bir zamanda piyasadan kalkmakta, böylece her geçen yıl eski meçhullere yenileri eklenmektedir².

İş bu kadarla da kalmamaktadır. Son otuz kırk senedir gerek Amerika gerek Avrupa'da memleketimizle ilgili çok mezuniyet, master ve doktora tezi yaptırılmış olup, bu tezlerin birer nüshası yapıldığı üniversite kütüphanesinde mevcuttur. Bu tezler arasında çeşitli bakımlardan fevkalâde dikkate değer olanları dahi memleketimizdeki mütehasıslar için bile meçhul olarak kalmaktadır³. Halbuki bizim üniversitelerimizde yapılan doktora tezleri Amerika'daki alâkalı üniversitelerce liste halinde bilinmektedir.

- (2) Oldukça yakın zamanlarda yayınlanan ve bildiğim kadarıyla ilim adamlarımızca kul lanılmamış bulunan eserler arasında şunları sayabiliriz :

C. K. Webster, *The Foreign Policy of Polmerstan 1830-1841*, London 1951 (Türkiye ve 1839 Hatt-ı Şerifi ile ilgili mühim bilgiler için meselâ bk. C. II, s. 657); Stanley Mayes, *An organ For The Sultan*, London 1956, 272 pp.; Eric Brockman, *The Two sieges of Rhodes 1480-1522*, London, 1969, 184 pp. (Üzerinde dikkatle durulması gereken ve Rodos kuşatmalarımız için cidden mühim bir eserdir).

- (3) Bu çeşit tezler arasında meselâ şunlar zikredilebilir. Mustafa Nebil Kazdal, *Trade relations between the United States and Turkey 1919-1944*, Daktilo ile yazılı doktora tezi 8+217 pp. Bloomington 1946, Indiana University library; William Arthur Helseth, *Turkey And The United States 1704 to 1945*, Washington D.C., 1957 (Princeton Üniversitesi'ne ve Foreign Service Institute'e 1957'de daktilo ile yazılmış olarak verilen 198 sayfalık bir eserdir. Bu çalışmanın bir nüshası hususî kütüphanemizde bulunmaktadır. 181-196. sayfalar arasında çok dikkate değer bir bibliyografyası mevcuttur. İleride bu çalışmadan ayrı bir yazımızda bahsedeceğimiz); Albertine Iwaideh, *Municipal Government in Baghdad and Basra from 1869 to 1974*, Oxford 1953, basılmamış B. Litt. tezi, Maybelle Rebeca Shapman (Kennedy), *Great Britain and the Baghdad Railway 1888-1914*, Yale Üniversitesi doktora tezi, Mass. 1948, 248 pp.; Radu Radun Florescu, *The Roumanian problem in Anglo-Turkish diplomacy 1821-1824: British reaction to the Wallachian revolt*, basılmamış doktora tezi, Bloomington, Indiana University 1959; Robert Devereux, *A study of the First Ottoman Parliament 1877-1878*, basılmamış master tezi, George Washington University, Washington D. Ç. 1956; George T. Park, *The life and writings of Mehmet Fuad Köprülü, The intellectual and Turkish cultural modernization*, basılmamış doktora tezi, Gohns Hopkins University 1975; 20 yıllık dostum Prof. P. Oberling'in bundan 18 sene önce İran'daki Kaşgâller arasında bir seneden fazla kalmak suretiyle hazırladığı ve Columbia Üniversitesi'ne sunduğu doktora tezi hakkında Türkiye'de acaba kaç ilim adamımızın malûmâtı vardır. Dr. Oberling'in doktora tezinin tam adını burada veremediğim için üzgünüm.

Buraya kadar yazdıklarımızla bir takım gerçekleri belirtebildiysek ne mutlu bize. Ama asıl mühim olan şey yeni bir tutum ve davranışla şimdiye kadarki başıboşluğa son vermektir. Bu da her şeyden önce bir kafa ve bir görüş meselesidir. Yapı ve Kredi Bankası, küçük bir hizmetle nasıl bir Atatürk Kütüphanesi kurduysa, aynı tutumla Türkiye ve Türklükle alakalı olarak yabancı dillerde yazılmış olan kitapları tespit etmek ve bunları satın almak üzere Kültür Bakanlığı'nın öncülüğüyle vakıf şeklinde meydana getirilecek bir teşkilât gerekli parayı sağladıktan sonra böyle bir kütüphanenin kurulabilmesi için hemen faaliyete geçebilir.

Boyle bir teşkilâtın yapacağı ilk şey, dünya ölçüsünde şarkiyat ve türkoloji ile alakalı neşriyatta bulunan veya bu kabil kitapları satan kitapçılar ve sayıları hiç olmazsa 100'ü bulan üniversitelerle temasa geçerek, Türklük dünyası ve Türkiye ile alakalı kitapları mübadele veya satın almak suretiyle memleketimize mal etmeğe çalışmak olmalıdır.

Satın alınacak veya değiştirilecek elde edilmeğe çalışılacak mecmualar için ise tutulacak yol daha kolaydır. Index Islamicus'u dikkatli bir şekilde taramak gidilecek en sağlam yoldur. Nüshaları tükenmiş kitap ve periodiklerin fotomekanikle birer kopyelerini almak suretiyle böyle bir kütüphanenin eksik tarafları doldurulabilir.

Bize kalırsa, bu şekilde kurulabilecek ve Türklük dünyasının yabancı kaynakları adını taşıyabilecek böyle bir kütüphane için Vehbi Koç'un Cumhuriyetin 50. yıldönümü vesilesiyle İstanbul'a bağışladığı kütüphane binasından daha uygun bir bina bulunamaz. Bu güzel binanın bir kısmı Şevket Rado'nun ileri sürdüğü gibi⁴ yabancı dilde yazılmış kıymetli ve pahalı ilim ve fen kitaplarına, diğer bir kısmı da Türklük dünyasının yabancı menşeli kaynaklarına ayrılacak olursa yalnız bina ve gösteriş bakımından değil muhtevâ bakımından da hakikaten bir kıymet ifade edecektir.

Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü başta olmak üzere İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Erzurum, Konya gibi kültür merkezlerindeki kütüphanelerin te'lif ve tercüme eserlerin eski harfli Türkçe kata-logları (EHT Kat.) derhafl yapılmalıdır.

Şimdilik biz sâdece mes'eleyi ortaya atmakla iktifâ ediyoruz. Alakalı makamlar bu hususta hassasiyet gösterirlerse kendilerine her türlü yardımı yapmağa hazır olduğumuzu da burada ayrıca belirtmek isteriz.

(4) İstanbul'a bir ilim ve fen kütüphanesi lazımdır, Hayat mecmuası, 25 Kasım 1976, sayı 48, s. 5.

* Türk Kültürü Dergisi'nin, Şubat 1977 tarihli 172'inci sayısından iktibas edilmiştir.